

ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦИФІКУ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ ЗАПРОШЕНЬ НА НАУКОВУ КОНФЕРЕНЦІЮ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена дослідженню специфіки перекладу англомовних текстів запрошень на наукову конференцію українською мовою. У результаті дослідження було визначено лінгвістичні аспекти оформлення текстів запрошень на наукову конференцію українською мовою та виявлено засоби перекладу англомовних текстів означених запрошень.

Ключові слова: запрошення на наукову конференцію, лінгвістичні аспекти оформлення запрошень на наукову конференцію, лексико-граматичні прийоми перекладу.

Статья посвящена исследованию специфики перевода англоязычных текстов приглашений на научную конференцию на украинский язык. В результате исследования определены лингвистические аспекты оформления текстов приглашений на научную конференцию на украинском языке и выявлены средства перевода англоязычных текстов указанных приглашений.

Ключевые слова: приглашения на научную конференцию, лингвистические аспекты оформления приглашений на научную конференцию, лексико-грамматические приемы перевода.

The article highlights the translation specificity of invitation letters to scientific conferences from English into Russian. As a result of research linguistic aspects of invitation text-frames to scientific conferences in Ukrainian are established and translation of the ways of English-language texts of the specified invitations are revealed.

Key words: invitation letters to scientific conferences, linguistic aspects of the above invitation text-frames, lexical and grammatical translation devices.

Сучасна транслатологія характеризується стрімким зростанням значущості досліджень у галузі перекладу текстів офіційно-ділової спрямованості. Це пояснюється, зокрема, динамічним розвитком

міжнародної діяльності України в політичній, економічній, науковій та культурній сферах, низкою невирішених питань, пов'язаних із лінгвокогнітивною специфікою офіційно-ділової мови, неприпустимістю суб'єктивної інтерпретації перекладачем ділових текстів, а також необхідністю детального перегляду лексико-граматичного оформлення україномовних текстів запрошень у відповідності до вимог сучасної української мови.

Незважаючи на те, що запрошення мають визначену структуру, а тематика наукових конференцій покриває всі без винятку сегменти суспільної діяльності, сьогодні саме переклад офіційно-ділових паперів є об'єктом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних перекладознавців (Й. А. Багмут, С. П. Бибик, Т. А. Казакова, А. В. Красницька, О. В. Попова та інші). Отже українськими і зарубіжними вченими висвітлено основні засади теорії перекладу офіційно-ділових паперів (В. Н. Комісаров, І. В. Корунець, Л. М. Черноватий); проведено розвідки, присвячені лінгвістичним особливостям текстів-конституентів офіційно-ділового стилю (І. В. Арнольд, В. А. Блощинська, З. Я. Тураєва).

Нагальна потреба в опрацюванні лінгвістичних аспектів перекладу офіційного дискурсу з англійської мови державною мовою сформувала передумови для цілісного вивчення особливостей перекладу міжнародних угод, державних актів, юридичних законів, постанов, статутів, інструкцій, службового листування, ділових паперів, запрошень тощо.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що високий ступінь розробки проблеми перекладу англomовних запрошень на наукові конференції українською мовою не може бути достатньою підставою для того, щоб вважати її вирішеною в контексті сучасного перекладознавства. Переклад зазначених текстів має свою специфіку, яка пов'язана з унікальністю офіційно-ділового стилю.

Оскільки лінгвістичне “навантаження” запрошень на наукові конференції вирізняються певною стилістикою, чіткістю у вживанні лексичних, фразеологічних одиниць, морфологічних та синтаксичних конструкцій, вивчення адекватних засобів їх перекладу дозволить, з одного боку, визначити прийоми і методи перекладу означених текстів; з іншого — продемонструвати значний потенціал ділової української мови. Попри існуючі наукові праці дотепер в українському перекладознавстві відсутнє комплексне дослідження засобів перекладу англomовних запрошень на наукові конференції українською мовою,

яке дозволило б визначити його місце в контексті українського перекладознавства.

Мета даної роботи полягає, з одного боку, у загальному визначенні специфіки перекладу запрошень на наукові конференції з англійської мови на українську, з іншого — в осмисленні сутності лексикограматичного оформлення текстів-оригіналів та текстів-перекладів.

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1) дослідити лінгвістичні аспекти оформлення означених запрошень;

2) виявити засоби перекладу англомовних текстів запрошень на наукову конференцію українською мовою.

Розглядати саме офіційні запрошення на наукові конференції доцільно крізь призму офіційно-ділового стилю, який, перш за все, є мовою ділового спілкування. Найважливішим у ньому є послідовність і точність викладу фактів, що відзначається суворими вимогами до лексики й фразеології, стандарту форми, регламентацією розміщення та будови тексту.

Діловий стиль — це сукупність мовних засобів, функція яких обслуговування сфери офіційно-ділових відносин, тобто відносин, що виникають між органами держави, між організаціями і приватними особами в процесі їх виробничої, господарської, юридичної діяльності. Широта цієї сфери дозволяє розрізнити щонайменше три різновиди ділового стилю: 1) власне офіційно-діловий (канцелярський), 2) юридичний (мовою законів та указів); 3) дипломатичний [1].

Згідно з Гавриленко С. [2] запрошення на наукову конференцію належать до адміністративно-канцелярського підстилю:

Адміністративно-канцелярський стиль — використовується у професійно-виробничій сфері, правових відносинах і діловодстві. Він обслуговує та регламентує:

— службові (офіційні) відносини між підприємствами одного й різного підпорядкування;

— службові відносини між структурними підрозділами одного підприємства;

— службові відносини між приватною особою та організацією, установою, закладом і навпаки;

— приватні (неофіційні) відносини між окремими громадянами.

Цей стиль реалізується в офіційній кореспонденції (листах, запрошеннях), договорах, контрактах, заявах, автобіографіях, характеристиках, дорученнях, розписках та ін.

Зокрема запрошення на наукову конференцію належать до офіційних документів, саме тому під час опрацювання їх текстів слід дотримуватися загальних правил офіційно-ділового стилю. Отже запрошення — це документ, що містить коротке повідомлення про якийсь захід і пропозицію взяти у ньому участь. У даному дослідженні ми розглядатимемо такі *різновиди запрошень* на міжнародному, всеукраїнському, регіональному рівнях: — запрошення на наукову конференцію; — запрошення на науковий конгрес; — запрошення на практикум; — запрошення на семінар; — запрошення на наукові читання; — запрошення на тематичні слухання.

Структура листа-запрошення на наукову конференцію відрізняється високим ступенем одноманітності, стандартом форми, суворою регламентацією розміщення та будови тексту. Обсяг основних частин відносно стабільний: тематичне “навантаження” впливає на “розмір” тексту, оскільки зміст конференції може покривати широке коло наукових питань або вузьке; саме тому кількість надрукованих знаків у тексті запрошень варіює. Реквізитами запрошення є такі компоненти:

1) “Шапка” (необов’язковий елемент листа-запрошення) — вказується конкретна особа або організація, якій направляється запрошення.

2) Звернення — загальне (наприклад: “Шановні пані та панове!”, “Шановні студенти, магістранти, аспіранти, здобувачі, викладачі!”), або конкретне, із зазначенням прізвища або імені та по батькові особи (наприклад: “Шановна Ольго Вікторівно!”).

3) Текст листа-запрошення — зазначається назва конференції та окреслюється тематика; конкретне місце, дата і час його проведення; мова конференції; умови реєстрації учасників конференції; інформація про друк тез і / або статей; вимоги до оформлення тез і / або статей; номери телефонів контактної особи, його електронна адреса; умови фінансування витрат на переїзд (оформлення віз), проживання, харчування.

4) Підпис особи (представника організації), яка ініціює запрошення із зазначенням його посади та ПІБ.

Специфічною мовною ознакою текстів запрошень на наукові конференції є використання термінів з різних галузей науки. Даний стиль відзначається суворими вимогами до лексики й фразеології (широке використання професійної термінології, канцеляризмів, абревіатур; відсутність діалектизмів, жаргонізмів, просторічних виразів, слів із суфіксами суб’єктивної оцінки тощо).

На морфологічному рівні помітна висока численність іменників. У текстах багато назв, іменники і прикметники майже не замінюються займенниками, дії і процеси передаються опредмечено, через віддієслівні іменники (*виконання, засідання, опис, розподіл*). До високовживаних мовних одиниць можна віднести відіменні похідні прийменники: *відповідно до, у відповідь на, на виконання, у зв'язку з, на заміну, у разі* [3: 37] (порівняйте з англійською мовою: *in accordance with, in case*).

Інформаційний характер запрошень на конференції зумовив високу частотність вживання в англійській мові інфінітивів (*сприяти, обговорити, підготувати, обґрунтувати, розробити* / англ. *to facilitate, to discuss, to ground, to elaborate*), серед дієслівних форм виділяються частотністю використання форми теперішнього часу та діеприкетники і діеприслівники, що пояснюються потребою стисло викласти зміст.

Майже всі прикметники, які вживаються в досліджуваних україномовних текстах, входять до стійких словосполучень: *наукові розробки, зарубіжні науковці, актуальна проблема, сучасні дослідження* і таке інше (англ. *scientific elaborations, foreign scientists, acute problem, modern research*). З причини відсутності якісних оцінок у запрошеннях дуже мало прислівників, частково функція їх компенсується прийменниково-іменниковими конструкціями науки [3: 39]: *до питання, за умови, у розвиток* (англ. *to the issue, on condition that*).

Перекладацький аналіз текстів запрошень на наукові конференції здійснювався в декілька етапів:

1) аналіз перекладу власних назв (звернення до учасників конференцій (прізвище, ім'я, рідко по батькові), географічні назви в адресах, назви організацій / навчальних закладів-учасників і організацій / навчальних закладів-організаторів конференцій);

2) аналіз лексичних прийомів перекладу на рівні словосполучень (тематика конференцій, назви змістових блоків запрошень);

3) аналіз морфологічних перетворювань в умовах схожості / розбіжності форм;

4) аналіз синтаксичних перетворювань.

Дослідження мовного матеріалу показало, що вищенаведені власні назви передаються на іншу мову засобами перекладацької транскрипції (див. табл. 1).

Як видно з таблиці 1, змішаний тип передачі власних назв, вживаних у текстах запрошень на наукові конференції, з англійської мови на українську (тобто транслітерація та транскрипція) як засіб передачі власних імен та назв з англійської мови на українську складає

55,7 %. Наприклад: Laura — укр. Лора, Auckland — укр. Окленд, *Global Strategies* — укр. “Глоубал Стратеджис”. Транслітерація налічує 26,0 % (Debora — укр. Дебора, Perry — укр. Перрі, Calcutta — Калькутта, *Graphic Center* — “Графік Сентер”). Транскрипція як засіб перекладу власних імен складає 18,3 %. Наприклад: Susie — С’юзі, Fife — Файф, *Washington Press* — “Вошингтон Прес”.

Таблиця 1

Засоби передачі власних назв, вживаних у текстах запрошень на наукові конференції, з англійської мови на українську (%)

Засоби перекладу власних назв	Транслітерація	Транскрипція	Змішаний тип / транскодування
Групи власних назв			
звернення до учасників	26,0	17,0	57,0
географічні назви в адресах	24,0	18,0	58,0
назви організацій / навчальних закладів	28,0	20,0	52,0
<i>Середні показники</i>	26,0	18,3	55,7

Тобто найбільш розповсюдженим засобом перекладу власних імен-звернень до учасників з англійської мови на українську є змішаний тип, який налічує 57,0 %. Теж саме можна сказати про географічні назви в адресах (58,0 %) та назви організацій / навчальних закладів (52,0 %). Друге місце займає транслітерація (26,0 %) як засіб перекладу власних імен, яка налічує 26,0 %, географічні назви в адресах — 24,0 % та назви організацій / навчальних закладів — 28,0 %. На останньому місці знаходиться транскрипція (18,3 %), яка складає 17,0 % для власних імен-звернень, 18,0 % — для географічних назв в адресах та 20,0 % для назв організацій / навчальних закладів. Перекладаючи англомовні тексти запрошення на наукові конференції, необхідно не тільки виявляти ідентичні букви і звуки у власних назвах, але й враховувати їхні оригінальні фонетичні особливості (відсутність у мові перекладу подібних букв, звуків, фонетичних явищ) при застосуванні тих чи тих засобів перекладу для коректної передачі значення досліджуваних лексичних одиниць на українську мову.

Оскільки офіційний стиль відрізняється загальним емоційно нейтральним тоном, особливо на лексичному рівні, найбільш розповсюдженими правилами передачі змісту англомовних запрошень на

наукові конференції є лексико-семантичні трансформації — розширення вихідного значення, звуження значення, описання значення та перекладацький коментар (див. табл. 2).

Таблиця 2

Лексико-семантичні трансформації при передачі змісту запрошень на наукові конференції з англійської мови на українську (%)

Лексико-семантичні трансформації / Складові змісту (блоки)	Розширення вихідного значення	Звуження значення	Описання значення	Функціональна заміна
Тематика конференцій	25,0	63,0	1,0	11,0
Назви змістових блоків	24,0	65,0	2,0	9,0
Середні показники	24,5	64,0	1,5	10,0

Аналіз даних таблиці 2 показав, що за середніми показниками звуження значення, як вид лексико-семантичної трансформації при передачі змісту на рівні словосполучень з англійської мови на українську, складає 64,0 %. Наприклад: *the Head of the Department* — *Директор Департаменту*. Розширення вихідного значення, як лексико-семантична трансформація, становить 24,5 % (*service center* — “сервісний центр” замість “комбінат побутового обслуговування”). Рідше використовується функціональна заміна (10,0 %). Наприклад: *preserving health* — *здоровий спосіб життя*. Останнє місце відводиться прийому описання значення (1,5 %). Наприклад: *Deputy Chief Executive of Hanban* (про відповідальну особу) — Заступник виконавчого Голови *Ханьбаня* (Головного Управління Інститутів Конфуція). Такий розподіл відсотків зумовлений розповсюдженими лінгвістичними явищами в англійській мові — конверсією та полісемією, коли перекладач обирає слово з найбільш відповідним вузьким значенням для мови перекладу.

Тобто, найбільш розповсюдженим прийомом перекладу тематики наукових конференцій та назв змістових блоків з англійської мови на українську є звуження значення, що налічує 25 % і 24 %, відповідно. Друге місце займає розширення вихідного значення — 63 % і 65 %. Функціональна заміна становить 11 % і 9 %. На останньому місці знаходиться описовий переклад, який складає 1 % і 2 %, відповідно. Відтак, перекладачам слід звертати увагу на вищезазначені лексико-семантичні трансформації при передачі змісту запрошень з

англійської мови на українську з метою створення коректного тексту перекладу.

Граматичні прийоми перекладу текстів запрошень використовуються в залежності від того, морфологічні форми в англійській мові схожі або відмінні у порівнянні з морфологічними формами в українській мові. Результати відображені в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3

Граматичні прийоми перекладу текстів запрошень на наукові конференції на основі схожих форм (%)

Граматичні прийоми перекладу	Повний переклад	Нульовий переклад	Частковий переклад	Функціональна заміна	Уподібнювання	Конверсія
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Тексти запрошень	5,0	3,0	24,0	48,0	11,0	9,0

Розглянемо нижченаведені приклади:

№	Грам. прийоми перекладу	Англійська мова — оригінал	Українська мова — переклад
1.	Повний переклад	The Conference will take place on 24 October, 2013....	Конференція відбудеться 24 жовтня 2013 р...
2.	Нульовий переклад	<i>its</i> 8th Global Conference	8-ма Всесвітня Конференція
3.	Частковий переклад	The Headquarters <i>will cover</i> all expenses...	Головне Управління <i>покриває</i> всі витрати
4.	Функціональна заміна	We must apologise for inconveniences...	Вибачте за незручності...
5.	Уподібнювання	...chooses one from the topics above <i>to introduce</i> your experience of...	обирає одну з тем і <i>демонструє</i> свій досвід у...
6.	Конверсія	...to give suggestions for...	Для вираження своїх думок стосовно...

Як видно з таблиці 3, найбільш розповсюдженими граматичними прийомами перекладу англійськомовних схожих морфологічних одиниць текстів запрошень є функціональна заміна (48 %), частковий переклад (24 %), уподібнювання (11 %) і конверсія (9 %). Це можна пояснити намаганнями перекладачів наблизити оригінальні конструкції до українських з метою їх адекватного розуміння читачем-

потенційним учасником конференції. Абсолютно схожих структур в складі досліджуваних мов дуже мало, саме тому повний переклад (5 %) і нульовий переклад (3 %) займають другу позицію після зазначений прийомів.

Інтерес для дослідників викликають граматичні прийоми перекладу текстів запрошень на наукові конференції на основі відмінних морфологічних форм.

Таблиця 4

Граматичні прийоми перекладу текстів запрошень на наукові конференції на основі відмінних форм (%)

Граматичні прийоми перекладу	Нульовий переклад	Функціональна заміна	Конверсія	Поширювання	Стягнення / компресія
	1.	2.	3.	4.	5.
Тексти запрошень	4,0	22,0	38,0	21,0	15,0

Розглянемо нижченаведені приклади:

№	Грам. прийоми перекладу	Англійська мова — оригінал	Українська мова — переклад
1.	Нульовий переклад	during <i>the</i> Conference	під час конференції
2.	Функціональна заміна	<i>one</i> should keep to	<i>вам</i> слід дотримуватися...
3.	Конверсія	<i>Based on the</i> Constitution and By-Laws...	Згідно з Конституцією та державними постановами
4.	Поширювання	to participate in the international scientific conference	брати участь в міжнародній конференції
5.	Стягнення/компресія	The panel discussion <i>being over</i> ...	<i>По закінченні</i> секційного обговорення

За даними таблиці 4, до найчастіше вживаних граматичних прийомів перекладу текстів запрошень на основі відмінних форм відносяться конверсія (38 %), функціональна заміна (22 %), поширювання (21 %). Такий стан отриманих даних зумовлений наявністю в англійській мові дієслівних форм і зворотів, а саме в текстах запрошень (Complex Object, Complex Subject, Gerund, Participle, Nominative Absolute Construction with Participle I and Participle II); їх категоріальні значення відсутні в українській мові, тому перекладач змінює морфологічний статус вихідної граматичної одиниці. Нульовий переклад

як граматичний прийом перекладу використовується під час передачі імпліцитних значень артиклів і займенників. Вибір граматичних прийомів перекладу залежить від ступеня схожості / відмінності морфологічних форм мови оригіналу та мови перекладу. Розповсюдженими є перекладацькі прийоми конверсії, уподібнювання і функціональної заміни.

У даному дослідженні синтаксичні перетворення ми розглядали на рівні речень. Перекладачі текстів запрошень на наукові конференції дотримувалися правил нульового перекладу, функціональної заміни, перестановки компонентів, поширювання, стягнення, антонімічний переклад, додавання та опущення (дивись таблицю 5).

Таблиця 5

Засоби синтаксичних перетворень англомовних речень на українську мову в межах текстів запрошень на наукову конференцію (%)

Правила перетворення, середні показники	Нульовий переклад	Функціональна заміна	Перестановка компонентів	Поширювання	Стягнення	Антонімічний переклад	Додавання	Опущення
<i>Текст запрошень</i>	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	7,7	18,3	25,0	12,3	8,0	10,0	11,7	6,3

Порівняємо нижченаведені приклади:

№	Синтаксичні перетворення	Англійська мова — оригінал	Українська мова — переклад
1.	Нульовий переклад	<i>We look forward to welcoming you in Beijing</i>	Чекаємо на Вас в Пекіні!
2.	Функціональна заміна	<i>One must inform the committee of the arrival time.</i>	Учасники повинні проінформувати комітет про час прильоту.
3.	Перестановка компонентів	<i>Should you have any questions, please contact the Program Officer whom you work with from the Headquarters.</i>	У разі виникнення питань звертайтеся до відповідальної особи з Головного Управління, з якою ви безпосередньо працюєте.
4.	Поширювання	<i>Participants are expected to cover training fees on their own.</i>	Передбачається , що учасники особисто покриють витрати на підготовку.

№	Синтаксичні перетворення	Англійська мова — оригінал	Українська мова — переклад
5.	Стягнення/ компресія	The abstract should reflect the main scientific merit. It must demonstrate the result of the research described in the presented.	Анотація повинна відображати основний науковий здобуток та результати дослідження, надані в статті.
6.	Антонімічний переклад	You <i>are not supposed</i> to be met.	Учасники <i>добираються</i> самі (їх не зустрічають).
7.	Додавання	Registration , Agenda of the Conference, Topics for Discussion and other materials will be notified later.	Умови реєстрації , порядок денний конференції, тематика відповідей та інші матеріали надаватимуться пізніше.
8.	Опущення	The conference is devoted to the innovations in Veterinary Sciences .	Конференція присвячена інноваціям в (галузі) ветеринарії.

Як видно з таблиці 5, найбільш розповсюдженим засобом перетворення англомовних речень з текстів запрошень на наукові конференції на українську мову є перестановка компонентів (25 %). На другому місці знаходиться функціональна заміна (18,3 %). Поширювання як засіб перетворення англомовних речень в межах досліджуваного мовного матеріалу на українську мову налічує 12,3 %. Додавання складає 11,7 %. Стягнення становить 8 %. Антонімічний переклад налічує 10,0 %, опущення — 6,3 %.

Використання перекладачем прийому нульового перекладу свідчить про недоречність відтворення вихідної синтаксичної (чи лексико-семантичної) форми. Функціональні заміни сприяли відтворенню перекладачем замислу автора тексту запрошення при частковій розбіжності структурно-семантичних властивостей синтаксичних одиниць тексту оригіналу і тексту перекладу. Актуальне членування речень (згідно з правилами української мови) відтворювалося перекладачами завдяки використанню правила перестановки компонентів. Рівень складності речень “контролювався” прийомами стягнення і поширювання. Засобами антонімічного перекладу перекладачі акцентували логічне значення дієслів. Додавання та опущення

ня репрезентували наявність / відсутність підтексту або імпліцитних компонентів в тексті-оригіналі.

Отже, першочерговим завданням перекладача є визначення типу речення в тексті запрошень та врахування їхніх оригінальних лінгвістичних особливостей при застосуванні тих чи тих засобів перекладу для коректної передачі змісту “повідомлень” на українську мову. Проведене дослідження сприяло загальному визначенню специфіки перекладу запрошень на наукові конференції з англійської мови на українську через осмислення сутності лексико-граматичного оформлення текстів-оригіналів та текстів-перекладів. Результати дослідження сприяють розширенню традиційної моделі перекладу текстів офіційно-ділової спрямованості. У подальшому доцільно було б розглянути україномовні співвідношення в сфері перекладу запрошень на конкретні вузькогалузеві наукові конференції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бибик С. П. Ділові документи та правові папери: Листи, протоколи, заяви, договори, угоди. — Х.: Фолио, 2005. — 491 с.
2. Гавриленко С. Документирование в организации: В помощь секретарю-референту. — Минск: Амалфея, 2002. — 125 с.
3. Гончарова Н. Документаційне забезпечення менеджменту: Навчальний посібник / М-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т культури і мистецтв. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 259 с.
4. Казакова Т. А. Практические основы перевода English <=> Russian. — СПб.: Союз, 2001. — 320 с.
5. Сучасне діловодство: зразки документів, діловий етикет, інформація для ділової людини / ред. В. М. Бріцина. — К.: Довіра, 2007. — 687 с.

Стаття надійшла до редакції 26.02.14